

grafických děl je jen 7. Vzácné jsou Eisenbahnkarten Wien (1891) a Dresden (1862). Záhadné je kartografické dílo Magyar atlas 1122 (tištěn v Betsbén 1817).

Některá kuriosní díla: Balbus A., Erdbeschreibung z 1842, Rupprecht F., Tentamen agrostographiae (Prahá 1839) a Fresnoy L., Geographie des enfants (Paris 1740).

Vzácná, ale velmi malá je sbírka zeměpisných děl v Muzeu knihy ve Žďáře n. Sáz. Je tam celkem asi 15 zeměp. děl, mnohá jen jako faksimile (titulní list a frontispice). Uvádím např. Mapa knihtisku v Evropě (obsahující období 1445 až 1550), Mapa přesunů v knižním obchodě v 17. století (12 měst), Merianova Topographia s Hollarovým panoramatem Prahy (originál ze zámecké knihovny v Roztěži).

V Muzeu knihy jsou též uloženy dosud neprobádané knihovny (Harrachovská, Gelasia Dobnera a latinské Jáchymovské školy). Pro tuto knihovnu Jáchymovskou uvádím jména zeměpisných autorů: Amirucius, Frank, Heinfogel, Ptolomeus, Solimus, Herr, Mümster, Pomponius, Schöner a Strabbo).

Na konci přednášky byla hodnocena díla kartografické sbírky kapitulní knihovny v Mikulově na Moravě. Sběrka obsahuje celkem 186 map, mezi nimi unikáty kartografické v Československu. Z této sbírky byl pořízen autorem katalog a předán Geografickému ústavu ČSAV v Praze.

VÁCLAV DAVÍDEK

O HISTORICKÝCH PŘESUNECH LIDNATOSTI V ČECHÁCH

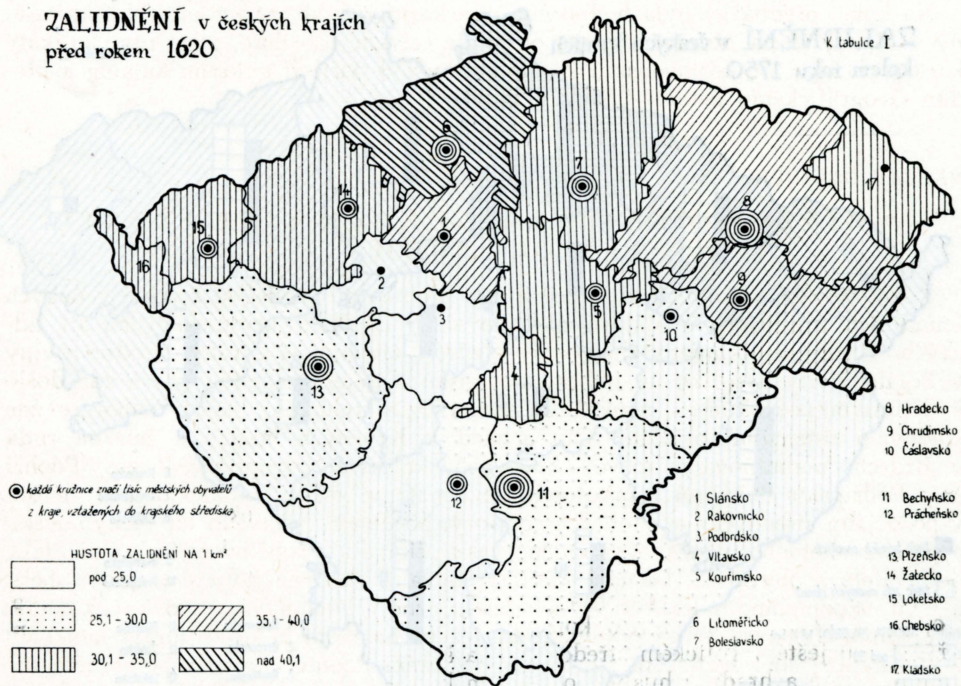
Rozmisťování výrobních sil v minulosti probíhalo v podstatě živelně v úzkých feudálních hranicích; feudálové rozhodovali o zapojení nejdůležitějších sil lidských. Vcelku se oikumeny zhušťovaly u zdrojů živobytí, u výroby. Úrodné roviny v Polabí živily usedlíky už lužicko-slovanské a nikoli náhodou právě zde došlo k dějinným pokrokům v zemědělské technologii (ruchadlo, řepa), neboť se zde tradovalo intenzivní osídlení. Cín a měď v Krušných horách a železná ruda v Brdech podmiňovaly rozvoj kovových kultur v prvoprůmyslovém Poohří a v Podřipsku Behajmů i prvotních Čechů stejně zákonitě, jako objevy stříbra v pozdějším středověku v okolí Kutné Hory, počátkem novověku na Jáchymovsku a posléze uhelného bohatství na Duchcovsku přilákaly k sobě hornické podnikatele, dobyvatele a obyvatele. Lesnaté Povltaví bývalo relativně lidnaté v údobí sběru a lovu, vzpomeňme naleziště tuhy nedaleko Černé v Pošumaví i tuhovaných nádob v opidu u Třisova, neboť tyto končiny ležely na cestách ke kulturám keltským a římským; ještě v gotickém středověku na širém Pootaví vyrostly poměrně četné feudální tvrze a hrady s hustým osídlením kolem, vedle vladařství pánů z Růže. Až později byly dosídlovány bývalé kmenové okrajiny napříč Čech, srbské Záhvozdí a česko-charvátské Brdy; některé pohraniční hvozdy byly prosídlovány podél zemských stezek teprve v nové době.

Nad dvorce a osady narůstala tržiště u křižovatek cest, v podhradích, u brodů, pozdější to města, už od dob hradištních a románských; tedy nemnožila se jednorázovými právními akty panovníků teprve od 13. století; tentokrát přibývalo hlavně městeček báňských, ale nejedno z nich ustrnulo, jakmile byla vyčerpána chudá výskytisť nerostných surovin (např. Kolínec, Nepomuk, Krásná Hora, Sedlčany). Nejvíce se rozvíjela města krajská, po celé zemi rozložená pravidelně. Jelikož koncem tisíciletí se uvažovalo o ustavení dvanácti západoslovanských bis-

kupství, je hodné pozoru, že také pozdější Čechy bývaly rozděleny do dvanácti krajů. Znamé jihočeské hnutí tábořské bylo vznikeno hněvem božích bojovníků mj. proti největším feudálům v zemi a ve střední Evropě, jihočeským Rožmberkům; a především tím, že v jižních Čechách tento lid byl silný na počet. Po zlození revoluce, za zesíleného stavovství rostlo hlavní město; střed země přitahoval především feudály, kteří v Praze na místech románských dvorců a gotických domů přestavují své prostorné paláce renesančně, později barokizované. Feudální panství se rozprostírala nejdříve v lesnatých oblastech, města narůstala hlavně v Čechách východních; v samotném Čáslavsku jich bylo dokonce stejně jako v celých Čechách jižních. Uvažujeme-li berní poplatnost jako charakteristiku také výroby a zalidnění, tedy r. 1557 vykazovalo největší bohatství v kopách grošů i v poplatném lidu, vztažené na 1 km², Slánsko a Kouřimsko s Prahou, hned potom rožmberské Prácheňsko a Bechyňsko; bohaté a lidnaté bývalo též Zatecko; nejhudším a zároveň nejméně lidnatým krajem zůstávalo pohorské Podbrdsko.

ZALIDNĚNÍ v českých krajích před rokem 1620

K tabulce I

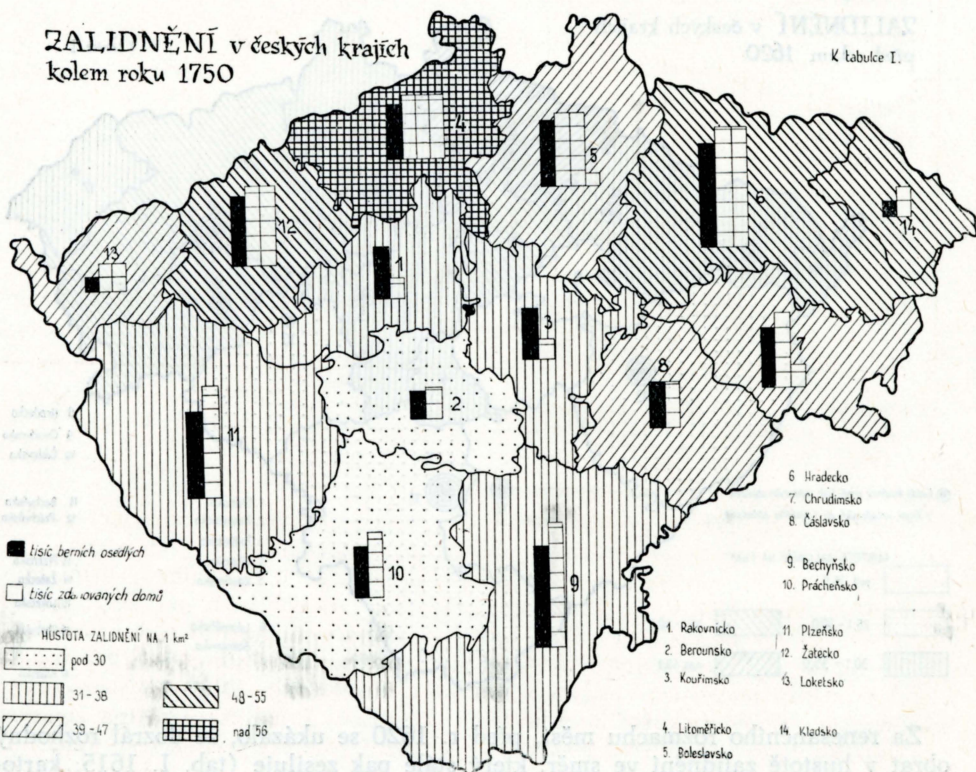
Za renesančního rozmachu měst, před r. 1620 se ukázalo, že dozrál rozhodný obrat v hustotě zalidnění ve směr, který stále pak zesiluje (tab. I. 1615; kartogram). Nejlidnatějším bylo již Litoměřicko se 44 lidmi na 1 km² průměrně; dokonce i sousední zemědělské Boleslavsko se mu blížilo hustotou zalidnění 34. Severočeská oblast obou krajů zaujímala sice necelých 15 % zemské rozlohy, ale živila přes 18 % obyvatelů země. Opačně jižní Čechy s 22 % zemské rozlohy měly jenom 18 % obyvatelů Čech; v tom Prácheňsko vykazovalo hustotu sotva 23 lidí/km², proti Litoměřicku skoro jen poloviční. Spolupůsobily k tomu hluboké brdské lesy, Podbrdsko zaostávalo s nejnižší hustotou zalidnění (22), podobně lesnaté Rakovnicko (25). Přesun těžiště největší hustoty zalidnění z vrchovinného

jihu, jihovýchodu i z úrodného východu země na její sever byl podmíněn nejenom vyšší úrodností červené půdy podle Ohře — to se týká jen žateckého venkova, — ale hlavně intenzifikací řemeslné výroby a obchodu v podkrušnohorských městech; předstihla ruch východočeský.

Ještě uprostřed dlouhé války, r. 1638 berníci zjišťovali berní jednotku jednoho celého osedlého průměrně na 1 km², po válce, r. 1655 připadal jeden osedlý průměrně na 1,5 km². Pod průměrem zůstávaly nejen rolnicky chudé kraje Podbrdský a Vltavský, ale i Slánsko a Rakovnicko a další kraje západočeské. Teprve s připočtením nezemědělských vrstev a tříd obyvatelstva se demografický poměr krajů zlepšil, aspoň v Čechách středních a severních. Zvláště v horských oblastech si zemědělci přivydělávali výrobou dřevěných potřeb, povoznictvím i obchodem. Dokreslují to výkazy počtu obyvatelů v Čechách z počátku 18. století: Střední Čechy s hlavním zemským městem Prahou, územně jen 15 % země, byly obydleny více než 25 % obyvatelstva; severní Čechy, v rozsahu také jen 15 % země, měly oby-

ZALIDNĚNÍ v českých krajích kolem roku 1750

K tabulce I.

vatelstva dokonce téměř 32 %; v tom Litoměřicko dosáhlo zalidnění již 40 lidí na km², tehdy nejvyšší. Naproti tomu méně než poloviční hustotu zalidnění (16) vykázalo Podbrdsko. Tu se mohli lidé žít jenom v lesích a na polích, ani stříbrné doly příbramské nepozvedly zdejší řídké zalidnění; na Litoměřicku a dále na Žatecku a Rakovnicku — pracující sedláci tu měli rustikální půdy podprůměrně málo — mnozí obyvatelé nacházeli obživu mimo zemědělství. Zkázky válek se zde zaceľovaly rychleji. (Tabulka I. 1700.)

Tab. I. Hrubá hustota zalidnění v době kolem roku 1615, 1700 a 1750

Území	Výměra v km ²	Počet obyvatelů v 1000			Zalidnění na 1 km ²		
		1615	1700	1750	1615	1700	1750
1. Slánsko	1 500	54	40	89	36	27	36
2. Rakovnicko	1 000	25	20		25	20	
3. Podbrdsko	1 900	41	30	81	22	16	30
4. Vltavsko	800	27	20		34	25	
5. Kouřimsko	2 900	95	60	90	33	21	31
6. Litoměřicko	3 500	154	140	200	44	40	57
7. Boleslavsko	4 500	154	115	200	34	26	44
8. Hradecko	5 800	215	200	300	37	34	52
9. Chrudimsko	3 400	123	90	150	36	26	44
10. Čáslavsko	3 300	92	70	130	28	21	39
11. Bechyňsko	7 300	205	150	230	28	21	31
12. Prácheňsko	4 500	103	90	135	23	20	30
13. Plzeňsko	6 400	169	130	205	26	20	32
14. Žatecko	3 200	103	100	160	32	31	50
15. Loketsko	1 500	(63)	(50)	(85)	(33)	(26)	(45)
16. Chebsko	400						
17. Kladsko	1 600	(52)	(60)	(85)	(32)	(37)	(53)
Praha	—	(25)	35	60	—	—	—
Čechy úhrnem	53 500	1 560 (+140)	1 320 (+80)	2 030 (+170)	31	25	41

Prameny: A. Sedláček, Rozvržení sbírek a berní r. 1615, Praha 1869 — F. Marat, Soupis poplatnictva 14 krajů král. Českého z r. 1603, Praha 1899 — V. Pešák, Berní rejstříky z r. 1544 a 1620, Praha 1953.

Do předbělohorských berních sbírek nebývali započítáváni pracovníci „z Hory Kutný a z jiných měst horních... jakožto chudí a nanejvýš skrze pavování hor zavedení pro zdržení toho kletotu zemského před těmi sbírkami ušetřeni byli“; soupisům unikali zvláště v Praze a v krajských městech různí tzv. zapíránci. Po zahojení hlubokého poklesu v populační bilanci válečné a poválečné, k roku 1757 bylo vyčleněno vedle osedlých sedláků a měšťanů přece již přes 40.000 řemeslníků (tj. rodin) vesnických a městských. Absolutně i relativně jich bylo nejvíce v severočeském Litoměřicku a Boleslavsku, více než v Praze, celá pětina zemského úhrnu. Na 1 km² připadl v Čechách tentokrát až jeden řemeslník resp. řemeslnická rodina průměrně; na Rakovnicku, Kouřimsku, Čáslavsku a Prácheňsku sotva polovina (tab. I. 1750; kartogram). Přes válečné a morové zvraty následoval vzestupný vývoj (tab. II). Skutečný počet dělníků zvláště textilních byl už v polovině 18. stol. podstatně vyšší: 214.000 jen předláků lnu bývalo v Čechách už r. 1786; nutno dodat, že v tom jsou započtení i dělníci domácí, živící se namnoze také zemědělstvím.

Na prahu kapitalistického rozvoje průmyslu a vzrůstu počtu obyvatelstva, po r. 1850 živilo se v Čechách výslovně zemědělstvím ještě plných 50 % rodin; vedle

toho zemědělstvím i řemesly nebo živnostmi spojeně dalších 16 % rodin; jenom živnostmi 14 % obyvatelů; tedy samostatným podnikáním dohromady více než 80 % českého obyvatelstva a jenom necelých 20 % pracovníků - rodin bylo závislých; je v tom především námezdní dělnictvo zemědělské, řemeslnicko-živnostenské a obchodní. V zeměpisném rozdělení připadalo dělnictva nejvíce opět do severočeského Litoměřicka a Boleslavska, statisticky na 1 km² průměrně 5,7 dělníka převážně průmyslového; na Chrudimsku či lépe na Vrchovině dokonce přes 10 domácích tkalců a jiných nezemědělských pracovníků na 1 km². Proti tomu nejvíce zemědělskými kraji i pod horami zůstávalo Hradecko, Písecko a další; Budějovicko s největšími feudálními velkostatky mělo pochopitelně nejvíce zemědělského dělnictva.

Tab. II. Hrubá hustota zalidnění roku 1789 a 1847

Území	Výměra v km ²	Obyvatelstvo v 1000		Zalidnění na 1 km ²	
		1789	1847	1789	1847
1. Rakovnicko	2 566	118	194	46,0	75,6
2. Berounsko	2 906	121	207	41,6	71,2
3. Kouřimsko	2 662	128	211	48,1	79,3
4. Litoměřicko	3 409	276	383	81,0	112,3
5. Boleslavsko	4 101	278	455	67,8	110,9
6. Bydžovsko	2 707	176	286	65,0	105,6
7. Hradecko	3 317	239	367	72,0	110,6
8. Chrudimsko	3 309	218	330	65,9	99,7
9. Čáslavsko	3 253	162	278	49,8	85,5
10. Tábořsko	3 245	149	229	45,9	70,6
11. Budějovicko	4 278	168	234	39,3	54,7
12. Prácheňsko	4 584	195	291	42,5	63,5
13. Klatovsko	2 426	124	201	51,1	82,8
14. Plzeňsko	3 896	162	238	41,6	61,1
15. Žatecko	2 284	109	152	47,7	66,5
16. Loketsko	2 990	155	269	51,8	89,9
Praha	—	74	121	—	—
Čechy úhrnem	51 933	2 852	4 446	54,9	85,6

Prameny: F. Dvořáček, Soutisy obyvatelstva v Čechách, na Moravě a ve Slezsku v letech 1754—1921, Praha 1926 — F. Roubík, Ke vzniku správ. rozdělení Čech z r. 1850, Sborník arch. min. vnitra XI. 1938 — J. Macek-V. Žáček, Krajská správa v českých zemích a její arch. fondy 1605—1868. Praha 1958.

Novodobé statistiky nabízejí bohaté možnosti výsledování společenského i třídního vývoje skladby obyvatelstva až do okresních i místních poměrů. Podávám vybrané ukázky z dvou typicky nejodlišnějších oblastí v hranicích krajů z r. 1857: Litoměřicka a Budějovicka (tab. III). Pozoruhodný je základní rozdíl v tom, že zkoumaná větší oblast zemědělská na horní Vltavě a Lužnici byla a zůstala méně lidnatá než menší oblast průmyslová, na našem dolním Labi a dolní Ohři. Ačkoli půda je zemědělsky využívána bohatě jak na jihu, tak a ještě intenzivněji na severu

Tab. III. Obyvatelstvo v typicky nejodlišnějších krajích českých v letech 1857—1950

	Litoměřicko v roce					Budějovicko v roce				
	1857	1880	1900	1921	1950	1857	1880	1900	1921	1950
	Výměra v km ²	3 160	3 648	3 240	3 238	3 399	4 634	4 747	4 745	4 863
Počet domu abs.	62 171	72 062	78 543	86 838	79 729	34 914	40 473	43 886	49 289	45 906
Počet domů na 1 km ²	19,7	19,8	24,2	26,8	23,5	7,5	8,6	9,3	10,1	10,3
Počet bytových stran abs.	108 983	138 603	150 544	173 529	150 843	64 267	68 144	75 444	81 491	73 866
Počet bytových stran na 1 km ²	34,5	37,9	46,5	53,6	44,4	13,9	14,3	15,9	16,8	16,6
Počet obyvateřů abs.	402 849	558 023	623 516	664 583	479 492	278 440	319 048	339 377	357 966	246 056
Počet obyvateřů na 1 km ²	127,5	152,9	192,5	205,2	141,1	60,1	79 630	83 956	73,6	55,4
Počet obyvateřů na 1 km ² v tom dělníků abs.	111 796	184 873	187 403	213 537	141 699	77 967	67,3	71,5	91 149	52 061
na 1 km ²	35,3	50,7	57,9	66,0	41,7	16,9	16,8	17,7	18,7	11,7
v tom zemědělců a ostatních samostatných abs.	53 325	76 885	84 045	96 568	19 650	30 510	53 256	54 425	12,4	21 290
na 1 km ²	17,0	21,1	25,9	29,8	5,8	6,6	11,2	11,5	59 963	4,8
v tom pracující inteligence abs.	3 659	5 438	13 220	27 554	35 534	2 153	1 598	4 629	8 901	14 900
na 1 km ²	1,1	1,5	4,1	8,5	10,4	0,5	0,4	1,0	1,8	3,4

Prameny: Tafeln zur Statistik d. Öster. Monarchie, N. F. III, Bd., I. Heft, W. 1861 — Oesterr. Statistik I. Bd., Wien 1882 — Gemeindelexikon... Bd. IX. Böhmen, Wien 1905 — Statis. příručka RČS, II., Praha 1925 — Českosl. statistika, řada A, sv. 3., díl I, Praha 1957.

země, převažovali malozemědělci i bezzemci a převažuje dělnictvo v samotných jižních Čechách (dělnictvo zemědělské) a tím více v Čechách severních (dělnictvo průmyslové) průkazně už od třicetileté války. Zvláště od konce minulého století vystupuje dělnictvo jako nejpočetnější třída skoro ve všech okresech. Méně se ví, že ještě vícenásobněji vzrostl počet příslušníků správy soukromé a veřejné, tj. pracující inteligence. Vnitřní rozbor zdůraznil velký podíl dělnické třídy, a poměrně ještě více přibýlo příslušníků veřejné správy, např. na Litoměřicku desateronásobně.

Na všech těchto změnách se podílely síly feudálního a kapitalistického vývoje s různým zdůrazněním lokálním.

I. Přírodně zeměpisné podmínky určovaly samo usídlení a zalidnění krajišť. Záhy odlesněné oblasti severozápadní byly osídleny intenzivně, zákupně, rustikalisty, měšťany. Čím více lesů, tím více domjnkální půdy; primát ve feudální držbě mezi všemi oblastmi si udrželo Rakovnicko s křivoklátskými lesy královskými, hned potom jižní Čechy feudální. V kultivaci vodních toků prosluly Čechy jižní a východní, přispívaly k zvýšení zásobování, obchodu i lidnatosti. Objevy rud posílily zalidňování pohorských i horských končin, někde dočasně; středověká Kutná Hora se stala prvním městem po Praze i počty obyvatel, přírodní bohatství proslavilo, protože zalidnilo, Jáchymov s okolím, i lázeňská města v Poohří (Teplice, Karlovy Vary). Dopravní uzly dávných zemských cest jako novodobých železnic podpořily koncentraci obyvatelstva. Až do nedávna bývaly zvláště významnými vodní cesty labská a vltavská; z navigačních důvodů pruský dobyvatel r. 1741 pomýšlel zabrat celé severovýchodní a severní Čechy až po Labe, nejlidnatější kraje české. Zemědělství, zvláště drobných, selských usedlíků, bylo základním faktorem osidlování, zaručujíc osídlení stabilní také z hlediska národního. Stejný poznatek vytěžili nejnověji i němečtí historicko-geografičtí pracovníci, hodnotíce pevnost tradic srbských, lužických, veletských a obodrických Slovanů (proti velkostatkům, zaváděným v jejich vlastech cizinci).

II. Výrobní vztahy formovaly soustředování výroby a tedy lidí, pracovníků a spotřebitelů. I bez přiměřeného zemědělského zázemí mohla narůstat města z výroby nezemědělské. Kdežto Hradec Králové a Plzeň bývaly nejbohatšími městskými latifundisty, Jindřichův Hradec narostl v předbělohorské době díky dobré organizaci textilní výroby a prostředkování výrobků do ciziny. Odtud i Hradecko a Plzeňsko zůstávaly kraji zemědělsko-selskými, kdežto největší závody zemědělské a průmyslové narostly na jihu a na severu země. Neboť hlavně města pod Krušnými horami obchodovala plody české „zahrady“ a „obilnice“ Germánie i vlastními tovary, po nichž obojích byla živá poptávka v zemích podél celého Labe. Domácká výroba pomáhala živit zdejší četné obyvatelstvo. Nejlepší podmínky a vztahy umožnily zbudovat největší města krajská (Litoměřice, Hradec Králové, České Budějovice, Plzeň, Žatec), z nichž vycházela veřejná správa, utvářející další vývoj v kraji a šíře. Avšak jakmile se život posunul k silnějším střediskům, i velká města klesla; viz biskupskou Litomyšl i husitský Tábor; a před našima očima kdysi krajské královské město Slaný patří nyní i okrese ke Kladnu, které donedávna bylo vesnicí. Její význam prudce narostl po objevu uhlí, výrobou oceli a revolučním dělnictvem. Uhelná oblast podkrušnohorská populačně mohutněla na úkor venkova, a to i jihočeského.

V novověkém hospodářském a technickém rozmachu se začalo rozhodovat o ekonomickém prvenství severních oblastí země, těžišti průmyslu, proti Čechám jižním, jež zůstaly zemědělským zázemím i rezervoárem pracovních sil. Tím byla

znovu potvrzená sjednocující funkce Prahy jako vyrovnatelky sil nejen Západu a Východu (ve středověku), ale i Severu a Jihu (v novověku a přítomnosti), svorník české země; a jako největší pracoviště rukou, strojů a ducha vyvažuje také zalidnění v soustředné zemi.

Literatura:

Státní ústřední archiv v Praze: Bořkova sbírka XXIII. fol. 87. — K tomu PEKAŘ J.: První sčítání obyvatelstva v Čechách. ČCH XX. 1914 p. 330—333. Státní ústřední archiv v Praze: Tereziánský katastr. Příprava edice. Děkuji dr. A. CHALUPOVI za laskavě poskytnutá data. Výzkumný ústav geodetický, topografický a kartografický v Praze: Stabilní katastr. Děkuji V. ŠAVLOVI za laskavě poskytnutá data. — K tomu POKORNÝ O.: Zpráva o rukopisu oceňovacího operátu stabilního katastru. Praha 1957 (cyklostylovaná); POKORNÝ O.: Obraz Čech v polovině 19. století v díle stabilního katastru. SČSZ 64. 1959 p. 222—231. DAVÍDEK V.: Středověké osídlení českých Slovanů. Český lid 5. 1950 p. 65—77. DAVÍDEK V.: Vévodská Budeč. Slaný 1945. DOSKOČIL K.: K edici Berní ruly. Praha 1950. HORÁK B. - HRIBOVÁ B.: Počet obyvatelstva v Čechách ve středověku. SČSZ 59. 1954 p. 122—128. KORČÁK J.: Vylidňování jižních Čech. V Praze 1929. LOM FR.: Vývoj zemědělství a zemědělského vzdělání v Čechách. Sborník Vysoké školy zemědělské v Praze 1958 p. 21—115. PEKAŘ J.: České katastry. Praha 1932. PLACHT O.: Lidnatost a společenská skladba českého státu v 16.—18. století. Praha 1957. PLACHT O.: Odhad majetku stavů Království českého z r. 1557. Praha 1949. SEDLÁČEK A.: Rozvržení sbírek a berní r. 1615 dle uzavření sněmu generálního nejvyššími berníky učiněné. V Praze 1869. SRB VL. - KUČERA M.: Vývoj obyvatelstva českých zemí v XIX. století. Sborník Statistika a demografie. Praha 1959 p. 109—156. ŠIMÁK J. V.: Středověká kolonizace v zemích českých. Praha 1938.

JÁN GARAJ:

PRÍSPEVOK K POPISU HRADSKÝCH OBCÍ TZV. BAVORSKÉHO GEOGRAFA

Popis hradsckých obcí, tzv. Descriptio civitatum et regionum ad septentrionalem plagam Danubii, pochádza od neznámeho, pravdepodobne bavorského autora z 9. stor. Pôvodný rukopis tohto Descriptia sa nezachoval, iba jeho odpis z 11. al. 12. stor.

Podľa obsahu Descriptio rozdeľujeme na tri časti:

P r v á č a s ť obsahuje popis hradsckých obcí a krajín, susediacich s Franskou ríšou v smere severo-južnom od „Nortabtrezi“ až po „Merehanos“, ako výslovné píše sám Bavor. geograf: *Istae sunt regiones, quae terminant in finibus nostris.*

D r u h á č a s ť obsahuje mená ďalších krajín a etník nad Dunajom, hlavne vo východ. Európe, nachádzajúcich sa za tými, čo susedili s Franskou ríšou: *Isti sunt, qui iuxta istorum fines resident.* Je tu 26 etník s veľkým počtom hrad. obcí od „Osterabtrezi“ až po „Caziri“.

V t r e t e j č a s t i uvádzajú sa kmene na území juž. Ruska a odtiaľ na západ ďalšie kmene, a to približne v smere významnej obchodnej cesty Kijev—Krakov—Praha.

Vo všetkých týchto troch častiach možno nájsť cielavedomý systém a určitý geografický sled zápisov, čo pri štúdiu Descriptia musíme mať na zreteli. Veľkých chýb pri vysvetľovaní Descriptia dopúšťali sa tí bádatelia, ktorí jednotlivé zápisy vytrhávali z geografického sledu v kontexte, ich znenie čítali bez hlbšieho kritického rozboru a jednotlivé etniká, ba i celé skupiny etník, lokalizovali do oblastí, kde náhodou našli podobne znejúce mená.

Literatúru o Popise Bavor. geografa dosiaľ najpodrobnejšie rozvádzajú B. Horák a D. Trávníček v štúdiu Descriptio civitatum ad septentrionalem plagam Danubii, Praha 1956.